

MODELI KONCERTIRANJA PUTUJUĆIH VIRTUOZA U RAZDOBLJU KLASICIZMA: JARNOVIĆ U STOCKHOLMU

Vjera Katalinić

Abstrakt: Ivan Jarnović/Giovanni Giornovich¹ (1747–1804), slavni violinski virtuoz, koncertirao je u mnogim europskim gradovima i na plemićkim dvorovima izvodeći vlastite skladbe. U tekstu se analizira njegov nedavno istražen kratak boravak u Stockholmu početkom 1803., a njegova se aktivnost uspoređuje s tipovima i mogućnostima djelovanja u ostalim europskim središtima, što baca i posebno svjetlo na kulturnu klimu u švedskoj prijestolnici.

Ključne riječi: Ivan Jarnović/Giovanni Giornovich; Stockholm; 18/19. stoljeće; javni koncerti.

Stockholm je krajem 18. stoljeća, između 1770. i 1792., u doba kralja Gustava III. Adolfa (1746–1792), doživio znatan uspon sveukupnog razvoja, tako da se i čitavo to razdoblje, zbog intenzivnog razvoja znanosti, kulture i umjetnosti, pa tako i glazbe, naziva njegovim imenom.² Kralj je osobito vješto koristio operu i kazalište u političke svrhe. Njegova težnja da se očituje prosvijećenim vladarom (možda i po uzoru na svoga ujaka, pruskoga kralja Fridrika Velikog), i da svoju zemlju uvrsti među vodeće europske sile, očitovala se i na glazbenoj sceni, u njegovanju francuske tradicije, ali i stvaranju nacionalnog kazališta. I sam je bio autorom tekstova i libreta za kazalište, glumcem, organizatorom i izdašnim mecenom opere, koju je usmjerio prema europskim suvremenim tokovima. Osnovao je Kraljevsku muzičku akademiju (1771) i Švedsku kraljevsku operu (1773) u kojoj su se izvodila i komična i ozbiljna djela na narodnome jeziku, koja su skladali domaći ali i strani (talijanski i njemački³) autori, koji su se, privučeni bogatim mogućnostima, naselili u Stockholmu, koje je time postao svojevrsan “melting-pot” raznovrsnih pravaca i stilova. Osobito su dobro prihvaćene Gluckove reformirane opere, koje su postale modelom i “stilističkim

¹ U tekstovima na hrvatskom jeziku sustavno rabim varijantu prezimena “Jarnović”, uobičajenu u domaćoj priručnoj literaturi, dok u tekstovima na engleskom jeziku koristim inačicu “Giornovich”, uobičajenu na engleskom govornom području u 18. stoljeću, ali i u nekim enciklopedijskim priručnicima.

² To se očituje već u naslovu članka Anne Johnson (1989, 327), u kojem period kulturnoga razvoja obilježava upravo kao “Gustaviansko razdoblje”.

³ Osim Krausa tamo su djelovali još npr. i Johann Gottlieb Naumann (1741–1801), Abbé Vogler (1749–1814) i drugi.

idealom gustavianskih djela" (Johnson, 1989, 334). Kao glavni operni skladatelj nametnuo se njemački skladatelj Joseph Martin Kraus (1756–1792), koji se u Stockholmu nastanio i ostao do smrti 1792.

Međutim, nakon višekratnih komplota i konačno brutalnog ubojstva kralja u stockholmskoj operi 1792. (koju je vješto iskoristio i opjevao Giuseppe Verdi u operi *Un ballo in maschera*), njegov sin i nasljednik, razumljivo, nije bio gorljivi mecena glazbe poput svog oca. Dapače, u političkim previranjima i vojnim sukobima koji su uslijedili ubrzo nakon njegova stupanja na prijestolje imao je prećih obaveza od bavljenja glazbenim mecenatstvom. Primjerice, nakon dugotrajnih sukoba Švedska je tako 1809. izgubila Finsku u korist Rusije što je izazvalo revolt, a kralj je uhapšen i detroniziran. To je ujedno i razdoblje jačanja građanskog društva, tako da su i građanski modeli udruživanja i njegovanja umjetnosti istisnuli sponzorstvo imanentno plemićkom sloju. U takvom je trenutku u švedsku prijestolnicu stigao slavni violinist Ivan Jarnović, ili kako ga britanske pa i švedske novine najavljuju, "Maestro Giornovich".

Putujući glazbenik, slavan i dobro poznat od Pariza do Petrograda, iza sebe je imao pređene tisuće kilometara i niz uspjeha, objavljenih skladbi, avantura najrazličitije vrste pa i mnogo preživjelih nezgoda koje su ga pratile na tom putu. Većina je njegovih nastupa u Francuskoj, njemačkim zemljama, Austrijskoj carevini, Poljskome kraljevstvu, Rusiji i Velikoj Britaniji bila poznata zahvaljujući kroničarima i leksikografima koji su slijedili njegov trag još od kraja 18. stoljeća.⁴ Dulje se vremena smatralo da je rođen u hrvatskim zemljama, jer se "brod u vodama Raguse", kako je naveo njegov mlađi suvremenik i znanac Adalbert Gyrowetz (1848, 10-11) kao mjesto/područje rođenja interpretiralo kao Dubrovnik, a ne Ragusa na Siciliji. Najvjerojatnija se, ipak, čini dokumentacija iz Palerma, gdje je kršten 1747. godine. Međutim, s obzirom na razne inačice prezimena, njegovo se hrvatsko porijeklo može smatrati nedvojbeno. U svakom je slučaju njegov primarni glazbeni odgoj pripadao talijanskoj školi, a kasnije upotpunjen elementima francuske violinističke tradicije. Već prvi registrirani javni nastup, zapažen od pariških novinskih kritičara, lansirao ga je orbitu istaknutih virtuoza 1773. godine, kada je objavljen i njegov prvi violinski koncert. Nakon više od desetogodišnjeg koncertiranja u Francuskoj i Njemačkoj, ali s bazom u Parizu (i, najvjerojatnije, francuskom putovnicom), krenuo je na velike turneje preko Berlina i Varšave do Petrograda, zadržavajući se na pojedinim lokacijama i po godinu-dvije. Uznemiren pobunama uoči izbijanja građanske revolucije, kao i mnogi drugi glazbenici bliski dvoru i visokome plemstvu, napustio je Francusku i okušao se u Velikoj Britaniji. U London je stigao kao već priznati glazbenik:

⁴ Jedan od prvih leksikografa koji ga spominju bio je E. L. Gerber: još u prvome izdanju svojeg *Historisch-biographisches Lexikon der Tonkünstler*, dakle još za umjetnikova života, navodi ga u dvije natuknice: pod imenom Jarnowick i inačicom Giornovich, gdje piše: "Više o njemu vidi pod njegovim pravim imenom Jarnowich." (Gerber, 1790-92, 509)

koncertirao je u raznim prigodama u javnosti i na kraljevskom dvoru, te na povremenim gostovanjima u Edinburgu, Glasgowu, Dublinu i u kupališnome mjestu Bath. Čini se da su ga političke prilike ponovno potakle na putovanja 1797. godine, uoči britansko-francuskog sukoba (1798). Turneje na kontinentu okončao je ponovno u Petrogradu, gdje ga je zatekla smrt u jesen 1804. godine.

Mnogi su istraživači spominjali i njegovo moguće gostovanje u Stockholmu, no bez ikakvih naznaka o izvorima. U Stockholmu, pa i u drugim švedskim gradovima, sačuvale su se njegove rukopisne i tiskane muzikalije (Tuksar, 1994, 231-236), no razni su sakupljači i ljubitelji glazbe do njih mogli doći i preko narudžbi, a sudeći po izdavačima, muzikalije su uglavnom stizale iz Berlina i Amsterdamu.

Uobičajeni su putevi na istok prema tadašnjoj ruskoj prijestolnici Petrogradu vodili ili morem (njemačke i skandinavske luke), ili pak kopnom (Berlin, Varšava, Minsk), ovisno o godišnjem dobu i meteorološkim prilikama. Kad je Jarnović tijekom prve polovice 1780-ih godina putovao iz zapadne Europe u Petrograd i natrag prema srednjoj Europi, poznato je da se zadržavao u Berlinu, Varšavi i Beču pa je teško vjerovati da je već tada stigao do Stockholma.⁵ Prva potvrda njegova boravka u Stockholmu otkrivena je tek nedavno, u okviru novijih istraživanja.⁶ Ovdje donosimo neke rezultate i nove spoznaje.

Prema podacima iz sekundarne literature, Jarnovićevo se ime prvi put spominje na koncertnom repertoaru u Stockholmu već od 1786., dakle, još za njegova boravka u Francuskoj *ancien régime*. Tada su razni lokalni i strani violinisti već izvodili njegove koncerte, osobito 1790-ih godina (Vretblad, 1918). Tako je, primjerice, u novinama *Stockholms Posten* najavljeno da će u nedjelju, 24. veljače 1793. na koncertu vokalne i instrumentalne glazbe u korist Johana Davida Zandera (ca. 1753–1796), koncertnog majstora Kraljevskog orkestra, sam korisnik izvesti “Czernowichijev violinski koncert”,⁷ uz izvedbe skladbi Josepha Haydna (1732–1809), Leopolda Kozelucha (1747–1818), Ignaza Pleyela (1757–1831) i Krausa. Isti je glazbenik već svirao jedan Jarnovićev koncert 18. prosinca 1789. u stockholmskom Komedij-Teater (Vretblad, 1918, 237). Njegova su djela izvodili violinisti Johan Abraham Fischer (1744–1806),⁸ Ferdinand Gramm

⁵ Mooser (1978a, 85) je, međutim, naveo da je Jarnović već 1782–83. po prvi put boravio u Švedskoj, za što dosada nisu bile nađene nikakve potvrde.

⁶ Istraživanje u knjižnicama i zbirkama u Stockholmu i Uppsali provedeno je tijekom lipnja 2015. u okviru trogodišnjeg europskog projekta “Music Migrations in the Early Modern Age: the Meeting of the European East, West and South” (2013–2016). Švedske kolege Owe Ander (1956), Lars Berglund (1964) i Bertil van Boer (1952) svojim su sugestijama pomogli u mom radu, na čemu im najsrdačnije zahvaljujem.

⁷ Jarnovićevo ćemo ime naći zapisano u nekoliko varijanti, pa tako najčešće kao Jarnovich, Giarnovich, ili Giornovich (Stockholms Posten, 1793, 4).

⁸ Izvedba 21. svibnja 1786. (Vretblad, 1918, 237 / 229).

(?–1801),⁹ Johan Gottfried Zaar (1754–1818),¹⁰ Carl Adam Norman (1773–1812)¹¹ i Paul Erasmus Chiewitz (?–1815).¹² Najpoznatiji švedski violinist koji je svirao njegove koncerte bio je Johan Fredrik Berwald (1787–1861) (Vretblad, 1918, 266–267), čudo od djeteta koji je s tim programom nastupio 14. listopada 1797., u dobi od 8 godina. Time je započeo svoje nastupe, kasnije prateći svog oca na turneji do Petrograda (1803–1812), a nakon povratka u Stockholm 1812. godine dobio je namještenje u Kraljevskom orkestru.¹³ Slične podatke nalazimo i u Uppsali, gdje su Jarnovićeve koncerte izveli violinisti Westerdahl i Chiewitz (Jonsson, 1998, 109),¹⁴ dok je u drugome (tada još) švedskome gradu po veličini, Åbou (danas Turku), koncertni majstor Kraljevskog orkestra Ferling 4. ožujka 1794. izveo Jarnovićev koncert i jedan Rondo njegova (mogućeg) učitelja Antonija Lollija (1725–1802).

Nadalje, veći broj Jarnovićevih skladbi sačuvanih u švedskim zbirkama nabavljene su iz Hummelovih tiskara u Amsterdamu i Berlinu, od nakladnika Günther & Böhme iz Hamburga te od Jeana Andréa iz Offenbacha na Majni, dok je čitava jedna serija koncerata donesena iz Pariza (uglavnom u izdanju Siebera).

Ipak, sve do kraja 18. stoljeća nije pronađen nikakav trag Jarnovićeve djelovanja u Švedskoj. Međutim, u doba njegovih nastupa na poljskome kraljevskome dvoru u Varšavi 1782. godine, Jarnović je upoznao grofa Otta-Magnusa von Stackelberga (1756–1800),¹⁵ tamošnjeg ruskog poslanika,¹⁶ koji je 1791. poslan u Švedsku. Jarnović je sigurno prepoznao važnost ovoga utjecajnog diplomata, jer mu je posvetio svoj deveti koncert. Lako je moguće da mu je upravo Stackelberg otvorio put prema Petrogradu i dao mu važne preporuke, jer je virtuoz ubrzo po dolasku u Rusiju dobio namještenje u privatnom ansamblu carice Katarine.

⁹ Izvedba 5. siječnja 1794. (Vretblad, 1918, 246).

¹⁰ Izvedba 15. siječnja 1797. (Vretblad, 1918, 261).

¹¹ Izvedba 5. veljače 1797. (Vretblad, 1918, 262).

¹² Izvedba 4. ožujka 1797. (Vretblad, 1918, 263).

¹³ J. F. Berwald tamo je kasnije razvio značajnu karijeru i kao skladatelj i dirigent, znatno utječući na glazbeni život grada.

¹⁴ Upravo je Carl Johan Westerdahl (violinist, od 1796. do 1820. u kraljevskom ansamblu, koncertni majstor 1801–1820) nastupao s Paulom Chiewitzom starijim (violinist, 1782–1803), koji je vjerojatno izveo iste koncerte prethodne godine u Stockholmu (usp. bilj. 11). Jonsson spominje i sudjelovanje pijanista Zetterberga (Jonsson, 1998, 236).

¹⁵ Ova istaknuta i neobična ličnost našla je mjesto u nekim reprezentativnim povijesnim pregledima poput knjige *Ruskiye portreti XVIII i XIX stoletii* (Mihajlovič, 1908, 142).

¹⁶ Stackelberg, iako porijeklom iz Vestfalije, bio je jedan od najistaknutijih ruskih diplomata toga doba, te ujedno i siva eminencija poljskoga kraljevstva (tada pod izravnim ruskim protektoratom).

Kojim je putem tada Jarnović putovao u Švedsku, nije poznato, iako je vjerojatno išao kopnenim putem preko Minska ili Vilnusa.

Za svoj drugi odlazak u Petrograd čini se da je odabrao put morem. Naime, nakon dva neobično uspješna koncerta u berlinskoj operi u ožujku 1802., kada ga je s odobravanjem slušala i kraljevska obitelj (Schneider, 1978b, 69), već u listopadu iste godine njegove nastupe najavljuju novine u Kopenhagenu (Trærup, 1998, 13-26).¹⁷ Nastupio je i u kraljevskom kazalištu i na dvoru vojvode Wilhelma Fridrika od Württemberga, guvernera grada, a tjedan dana kasnije i u dvorcu Frederiksberg posebno za kraljevsku obitelj i njihove goste. Nakon njegova odlaska 18. prosinca 1802. (Trærup, 1998, 19), tamošnje su novine i dalje povremeno izvještavale o tom virtuozu, njegovom životu i uspjesima u Rusiji.

Upravo na putu prema Petrogradu, ovoga se puta zaustavio u Stockholmu. Jedne od dnevnih novina, *Stockholms Posten*, koje su redovito objavljivale najave tekućih kulturnih i glazbenih događaja, 31. siječnja i 3. veljače 1803. godine štampale su oglas, da:

“Gospodin Giornovichi, koji je već trećinu stoljeća cijenjen i obožavan u Europi kao virtuoz prvoga reda, upravo boravi u Stockholmu te će ga se uskoro moći čuti. Lokalni ljubitelji glazbe zamolili su Giornovichija da daje koncert prije svog odlaska. On se s tim složio, jedino se pitao hoće li se osigurati dovoljan broj slušatelja. Stoga su ustanovljeni popisi pretplatnika u Društvu Rosenbad, klubu Sällskapet u Kirsteinskoj kući (Vasagattan 22) u Munkbronu, Herrar Utters & Comp. i u Silverstolpe knjižari. [¹⁸] Čim se pretplate popune, ulaznice će se, nakon plaćanja, podijeliti gospodi pretplatnicima na istim mjestima. Sve obavijesti o koncertima bit će moguće dobiti tamo, kao i u novinama.”¹⁹

¹⁷ Prema nekim novinskim vijestima o istaknutim gostima u gradu, objavljena je bilješka da je Jarnović tada došao iz Petrograda (Trærup, 1998, 14), što nije točno jer je još iste godine koncertirao u Berlinu (Schneider, 1978, 69). To je samo jedan od primjera kako novinski izvjestitelji često nisu bili pouzdani.

¹⁸ U tim se ustanovama moglo ne samo kupiti ulaznice nego i, primjerice, pretplate za časopise kao *Journal för Litteraturen och Theatern* i neke druge.

¹⁹ Herr Giornovichi, hwilken i Europa redan ett tredjedels Sekel kännes och beundras som en Virtuos af första rangen, är nu i Stockholm, och ärnar snart begifwa sig derhrån. Åtskillige Musikålskare hafwa anmodat Hr Giornovichi, att, innan sin bortresa, gifwa en Koncert, hwartill han samtyckt, endast han kunde försätras om ett tillräckligt antal åhörare. Att winna detta ändamål, har man inlemnat Subskriptionslistor på Societeten wid Rosenbad, Sällskapet I Kirsteinska Huset wid Munkbron, samt i Herrar Utters och Silverstolpes Boklådor. Så snart Subskriptionen är fulltecknad konna Herrar Subskribenter på nämde uttaga sina EntreBiljetter, mot erläggande af I R. stocket; hwarefter dagen till Koncertens gifwande, samt deß innehåll, stola i Tidningarne närmare tillkänna gifwas (Stockholms Posten, 1803a, 4; Stockholms Posten, 1803b, 4).

Nekoliko dana kasnije najavljeno je da se pretplatnički popisi zatvaraju 16. veljače, dok je 1. i 2. ožujka u istim novinama objavljena najava za početak Jarnovićeve koncertne serije:

“Štovatelji gosp. Giornovichija javljaju s najvećim zadovoljstvom da će njegov koncert biti održan sutra, u srijedu, 2. ožujka, u velikoj viteškoj sali, pod ravnanjem *kapellmeistera* Haeffnera, a bit će izvedeni sljedeći komadi: u prvome dijelu: 1) Haydnova simfonija, 2) Mozartova arija, u interpretaciji gosp. Cellina, 3) Jarnovićev violinski koncert kojeg će sam i izvesti, 4) Planeova sonata za harfu uz pratnju violine, koju će izvesti gđica Sophie Karsten, 5) Reichardtova arija, u izvedbi gosp. Karstena, dvorskog tajnika. U drugome dijelu: 6) Lebrunov koncert za klarinet, u izvedbi gosp. Crusella, 7) Zingarellijev duet, koji će otpjevati gospoda Karsten i Cellin, 8) Jarnovićev koncert za violinu, kojeg će izvesti on sam i 9) Finale. Koncert počinje u 18 sati.”²⁰

Jarnović je u svemu održao tri takva koncerta: 2., 11. i 27. ožujka sa sličnim repertoarom;²¹ nažalost, kao što je to i bilo uobičajeno, precizniji podaci o izvedenim djelima nisu bili bilježeni. Drugi je koncert najavljen kao korisnica za gospodina Crusella, klarinetista s prvoga koncerta.²² Mjesto izvedbe – velika viteška kuća – bila je jedno od uobičajenih mjesta za svjetovne koncertne izvedbe. Ova je palača, sagrađena još u 17. stoljeću, imala reprezentativnu dvoranu s grbovima švedskoga plemstva (Vretblad, 1918, 8-10). Skoro svake nedjelje tamo su organizirani koncerti, ili oni pretplatnički, ili dobrotvorni. Koncerti su se inače organizirali i u kazalištima (kraljevskom, ili komičkom), a nakon 1770-ih godina

²⁰ Med Högwederbörligt tillstånd uppförer Herr Giornowichi Koncert uti Stora RiddarhusSalen, i dag Onsdag d. e Mars, under Kapellmästaren Haeffners anförande, hwarwid följande Pjeser gifwas: Första Afdelningen: 1) Sinfonie af Hajdn. 2) Aria af Mozart, sjunges af Hr Collin, 3) Concerto för Violin, af Giornowichi, spelas af honom sjelf. 4) Sonate för Harpa af Plane, med Violinaccompaniment, spelas af Mamsell Sophie Karsten. 5) Aria af Reichard, sjunges af Herr HofSekretararen Karsten. Andra Afdelningen: 6) Concerto för Klarinett af Lebrun, spelas af Herr Crusell. 7) Duo af Zingarelli, sjunges af Herrar Karsten och Collin. 8) Koncert för Violin af Giornowichi, spelas af honom sjelf. 9) Finale. Koncerten börjas Kl. 6 e. m. (Stockholms Posten, 1803c, 4; Stockholms Posten, 1803d, 4).

²¹ Program drugog koncerta u Jarnovićevoj seriji, 11. ožujka 1803.: *Symphonie Militaire* J. Haydna, Mozartova arija (izveo Hr. Collin), Koncert za klarinet ... (Crusell, vlastito djelo?), Paisiellova arija (Mamsell Viselius); *Violinski koncert* Giornovich, Mozartova arija s klarinetom *obligato* (Hofsekretär Karsten, kojeg prati Crusell), *Koncert za flautu*, Viotti (arr.) (Hr. Brendter / Brendler), Finale.

Program trećeg koncerta 27. ožujka 1803.: *Simfonija* (bez imena skladatelja), Mejerova arija (Mr Collin), *Violinski koncert* Giornovich, Reichardtova arija (Herr Hofsekretär Karsten), *Violinski koncert* Giornovich, Finale.

²² Cijena ulaznice za taj koncert iznosila je 32 krune, što je – usporedimo li ostalim tadašnjim koncertima – bilo uobičajeno za takve korisnice (benefite) u Stockholmu.

u dvorani burze te u nekim restoranima i javnim parkovima (Vretblad, 1918, 10 i dalje).

U svakom slučaju, ovih nekoliko oglasa u švedskim novinama o Jarnovićevu boravku i djelovanju u Stockholmu, čine se doista skromnima, osobito u odnosu na njegove mnogobrojne aktivnosti u ostalim europskim središtima. Istina jest, da novine u Stockholmu nisu bogate izvještajima o kulturnim događajima, već su više bile okrenute obavijestima za trgovce i pravnim pitanjima. Ipak, pronađeno je i jedno pismo koje bi to moglo objasniti i rasvijetliti jednu neobičnu situaciju: to je pismo koje je Carl Gustaf Nordforss uputio Freiherru Niclasu Edelcrantz 18. ožujka 1803. (Mörner, 1972, 95-102),²³ dakle, još za vrijeme Jarnovićeva boravka u tom gradu. Nordforss (1763–1832) bio je časnik u švedskoj vojsci, pisac, kazališni direktor i prevoditelj opernih libreta. Tijekom 1790-ih godina bio je drugi direktor Dramskog kazališta, a između 1799. i 1818. direktor Opere. Njegov je zadatak bio da nadgleda probe, ali je mogao i utjecati na repertoar. Nordforss je također i prevodio drame, a nekoliko ih je i sam napisao. Osoba kojoj je pismo poslao, Freiherr Niclas Edelcrantz (1754–1821, do 1789. bio je poznatiji pod imenom Clewberg), Šveđanin rođen u Finskoj, pjesnik i izumitelj, do 1783. bio je knjižničar Kraljevske akademije u Turkuu, kada se preselio u Stockholm i vodio Kraljevsko kazalište, potom je djelovao kao privatni tajnik kralja Gustava III. Adolfa, a 1804. postao je prvim direktorom kraljevskih kazališta i dvorskog orkestra, te 1805. kuratorom kraljevskog muzeja itd.²⁴

Gustav IV. Adolf, kako je bilo rečeno, nije bio sklon operi, čak ju je namjeravao zatvoriti. S druge je strane želio pomoći stranim glazbenicima, osobito francuskima, koji su izbjegli pred Revolucijom, da zadrže posao u ansamblima dok su, istovremeno, domaći glazbenici bili do neke mjere zapostavljeni, usprkos često i boljem obrazovanju. Kad je Jarnović stigao u Stockholm, prvi ravnatelj opere bio je barun John Hugo Hamilton od Hagebyja (1752–1805). Nordforss u pismu opisuje nezdravu situaciju među glazbenicima u operi i gostovanja stranaca koji su dodatno komplicirali ionako uzburkane lokalne odnose. Svađe među lokalnim glazbenicima bile su gotovo redovite, kao npr. između slavnog pjevača Cadeta (o kojem je Nordforss, doduše, imao loše mišljenje i o kojem je pisao i negativne recenzije, ali kojeg su njegovi obožavatelji uspoređivali s talijanskim kastratom i pjevačem Girolamom Crescentinijem) i sposobnog talijanskog pjevača Garellija (katkad pisanog i kao Carelli; u to vrijeme djelatnog u malom kazalištu u nekadašnjem arsenalu, u kraljevskom dramskom kazalištu). Jarnović je stigao usred tih bitaka za publiku i izvodio vlastite skladbe, što nikome nije odgovaralo. Osoba koja se njegovim djelovanjem osobito osjetila ugroženom,

²³ Na Mörnerov me tekst upozorio Owe Ander, na čemu sam mu veoma zahvalna.

²⁴ Natuknica o Abrahamu Niklasu Edelcrantz (Clewbergu) nalazi se na: *Svenskt biografiskt handlexikon*, 2016a.

bio je koncertni majstor opernog orkestra Christian Friedrich Müller²⁵, kao i njegov zaštitnik barun C. T. Schulzenheim (1768–1837). Nordforss je u pismu spomenuo i flautista Johana Franza Brendlera (kapelnik od 1802. do 1807.) koji je, zanimljivo, bio otac poznatog skladatelja Eduarda Brendlera (1800–1831). Nordforss piše da je Stockholm u to doba bio poprištem umjetnika i šarlatana raznih vrsta. Nakon dolaska u Stockholm, Jarnović se susreo s barunom Hamiltonom (kojeg je, čini se, poznao još iz pariških dana), koji je bio bijesan zbog lokanih prilika i rekao virtuozu: “Maknite se oдавде, одмах отпутujte u Rusiju, Švedska nije za Vas. Zašto ste uopće došli a da me niste prije toga obavijestili? Одмах отидите. Sutra polazi karavana za Rusiju; spojite ću Vas s nekim ljudima da Vas одмах povedu.” (Mörner, 1972, 100)²⁶ Međutim, Jarnović je to odbio i pokušao se naći s Müllerom, jer je želio organizirati nastup s orkestrom. Ipak, zbog nekih nesporazuma, oni se nisu našli; Müller se osjetio povrijeđenim, nije htio niti čuti za Jarnovića i cijeli je orkestar okrenuo protiv glasovitog violinista. S druge strane, Jarnović je bio uvrijeđen ovakvim bezrazložnim neprijateljstvom i isprva uopće nije htio javno nastupiti. Ipak, u međuvremenu je slavni švedski pjevač Christoffer Christian Karsten²⁷ uzeo Jarnovića u zaštitu i, vješto organiziravši nekoliko večera i uputivši pozive pravim osobama, postupno je udobrovoljio članove orkestra. Nordforss je ocijenio da je Jarnović vrlo talentiran za elegantno kretanje u društvu (iako je inače bio poznat po svojoj svađalačkoj naravi!). No, ovoga je puta očito bio tako šarmantan da je osvojio glazbenike i stišao pobunu. To je rezultiralo s tri spomenuta koncerta, najavljenih u novinama. U koncertima su kao interpreti sudjelovali i njegov zaštitnik Karsten kao pjevač i njegova kći Sophie,²⁸ inače plesačica, koja je također svirala i harfu. Slavni klarinetist Bernhard Henrik Crusell, izvanredan glazbenik finskih korijena (koji je također svirao na Jarnovićevim koncertima), u Stockholm je stigao 1791., a dvije godine kasnije postao je prvim klarinetistom kraljevskog dvorskog orkestra, u doba kada je njime ravnao Abbé Vogler, kod kojeg je učio teoriju glazbe i kompoziciju.²⁹ Uz Nordforssa, moguće je da je Jarnović već ranije upoznao i nekog od tih

²⁵ Christian Friedrich Müller (Rheinsberg, Brandenburg, 1752 – Stockholm, 1827) bio je jedan od njemačkih skladatelja aktivnih u Švedskoj. Učenik Johanna Petera Salomona, krenuo je kao violinist na koncertnu turneju 1780. U Kopenhagenu se zaljubio u pjevačicu Carolinu Walther (rođenu Halle) i s njom pobjegao u Stockholm, gdje se 1780. zaposlio kao pomoćni koncertni majstor. Od 1787. do umirovljenja 1817. djelovao je kao koncertni majstor (o bibliografskoj jedinici v. na: *Svenskt biografiskt handlexikon*, 2016b).

²⁶ Nordforss i Jarnović komunicirali su na francuskom.

²⁷ Christoffer Christian Karsten (1756–1827) smatra se jednim od najvećih opernih pjevača u švedskoj povijesti. Titulu kraljevskog tajnika dobio je 1791.

²⁸ Karstenova kći Sophie (koju je dobio s poljskom pjevačicom Sophie Stebnowskom) postala je 1805–1806. prvom plesačicom u Kraljevskoj operi.

²⁹ Također je studirao u Berlinu i Parizu te je opisan kao najbolji skladatelj prije Sibeliusa.

glazbenika, npr. Crusella, tijekom svojih prethodnih turneja.

U svakom slučaju, Jarnovićev boravak u Stockholmu trajao je oko tri mjeseca jer je već 17. travnja 1803. godine *St. Petersburgische Zeitung* objavio najavu Jarnovićeve tamošnjeg nastupa u kazalištu, između prvog i drugog čina Paisiellove opere *La serva padrona*, kad je trebao izvesti jedan svoj koncert za violinu a potom i solo. Za vrijeme tog petrogradskog boravka kritika je hvalila virtuoza da nije “nikako zaostajao za onim Jarnovićem kakav je on bio prije dvadeset godina” (Schneider, 1978b, 69), iako je već nova generacija violinista s novim tehnikama, stilovima i vrstama glazbala (npr. Pierre Rode) osvajala taj prostor.

U ta tri mjeseca Jarnović je održao niz pretplatničkih koncerata, kakve su bili uobičajali organizirati poduzetnici poput Salomona u Londonu i mnogih drugih. Jedan je koncert obično bio i tzv. “benefit” (korisnica), jer je prihod išao u korist jednom od glazbenika – u ovom slučaju klarinetistu Cruselli. S obzirom na zamršene odnose i oslabljeni kulturni život, nije poznato je li Jarnović držao ikakve privatne koncerte (možda kod Norforssa?), a osobito se čini da nije koncertirao na kraljevskom dvoru, za što je inače redovito bio pozivan u Londonu, Berlinu, Varšavi i drugdje. S obzirom na godišnje doba, uvjeti za muziciranje na otvorenom³⁰ nisu bili povoljni, a ni tzv. “Zwischenakt” koncerti, poput onoga u Petrogradu i drugim gradovima, tada nisu za njega bili organizirani. S obzirom da je Jarnović sam, ili uz pomoć prijatelja i ljubitelja glazbe organizirao koncerte, te da je publika bila animirana i očito prisutna u dovoljnom broju, izgleda da nije bio na gubitku jer je mogao isplatiti prateći ansambl. Sasvim oprečna situacija dogodila mu se u Dublinu 1797., kada su ga organizatori njegove serije koncerata prevarili (Dr. Cogan i violinist Yaniewitz).³¹ Ipak, lokane spletku u koje se silom prilika upleo, sigurno su mu s jedne strane onemogućile više nastupa, ali su mu s druge strane osigurale da jedno vrijeme provede u Stockholmu i da se prema hladnoj Rusiji uputi tek početkom travnja, kada je i putovanje vjerojatno bilo jednostavnije. Iako već u zreloj dobi – Jarnović je tada već navršio 55 godina, još je uvijek bio u izvrsnoj formi i dorastao svim nedaćama glazbenika na slobodnom tržištu na kojem se vrlo uspješno kretao. Međutim, ipak je osjetio promjenu kulturne klime i suton u nekad uspješnom švedskom glazbenokulturnom životu, na što upućuju i Hamiltonove riječi iz pisma Nordforssu. Stoga ne čudi da je ponovo pohrlio u Petrograd gdje ga je publika još pamtila i s odobravanjem prihvaćala, a prigoda za javno muziciranje još uvijek je bilo mnogo, iako više nije bilo njegove pokroviteljice, carice Katarine Velike.³² U Stockholmu se i danas

³⁰ Takvi promenadni koncerti najčešće su se davali u gradskim parkovima, a u njima su uživali šetači kao i publika koja je mogla sjediti oko podija ili paviljona.

³¹ O tome više u: Katalinić, 2004, 21-30.

³² Carica je umrla 1796., naslijedio ju je sin Petar I., ubijen 1801., kada je zavladao Petrov sin Aleksandar I.

čuva jedan mehanički sat koji, između ostalog, svira i njegovu rusku temu iz zadnjeg stavka 14. koncerta.³³

Reference

- Gerber, E. L., 1790-92. *Historisch-biographisches Lexikon der Tonkünstler*. Leipzig: Johann Gottlob Immanuel Breitkopf.
- Gyrowetz, A., 1848. *Biographie des Adalbert Gyrowetz*. Beč: Mechitaristen Buchdruckerei.
- Johnson, A., 1989. Stockholm in the Gustavian Era. U: N. Zaslav, ur. *The Classical Era: From the 1740s to the End of the 18th Century*. London: Palgrave Mcmillan. 327-349.
- Jonsson, L., 1998. *Offentlig music i Uppsala 1747–1854*, Stockholm: Statens musikbibliotek.
- Katalinić, V., 2004. Ponovno o jedinom pismu “nepismenog” Jarnovića: koncerti u revolucionarnom Dublinu. *Arti musices*, 35 (1), 21-30.
- Mihajlović, N., [Михайлович, N.], 1908. *Ruskije portreti XVIII i XIX stoletii* [Русские портреты XVIII и XIX столетий], sv. IV. Sankt Peterburg: Ekspedicija zagotavljenija gosudarstvenih bumag.
- Mooser, R.-A., 1950. Violonistes-compositeurs italiens en Russie au XVIIIe siècle. Giovanni-Mane Giornovicchi, dit Jarnowick. 1978a. U: S. Tuksar, ur. *Ivan Mane Jarnović – hrvatski skladatelj*. Zagreb-Osor: MIC-OGV, 83-89.
- Mörner, C. G. S., 1972. Operkabaler – anno 1803. Ett opublicerat brev från C. G. Nordforss till A. N. Edelcrantz. *Svensk tidskrift för musikforskning*, 54, 95-102.
- Schneider, A., 1944. Ivan Mane Jarnović. Hrvatski guslač-virtuoz i skladatelj 18. stoljeća. U: S. Tuksar, ur. 1978b. *Ivan Mane Jarnović – hrvatski skladatelj*. Zagreb-Osor: MIC-OGV, 13-73.
- Stockholms Posten, 1793. [untitled] Spectakel. *Stockholms Posten*, 23. veljače, 4.
- Stockholms Posten, 1803a. [untitled] Spectakel. *Stockholms Posten*, 31. siječnja, 4.
- Stockholms Posten, 1803b. [untitled] Spectakel. *Stockholms Posten*, 3. veljače, 4.
- Stockholms Posten, 1803c. [untitled] Spectakel. *Stockholms Posten*, 1. ožujak, 4.
- Stockholms Posten, 1803d. [untitled] Spectakel. *Stockholms Posten*, 2. ožujak, 4.
- Svenskt biografiskt handlexikon*, 2016a, Abraham Niklas Edelcrantz (Clewberg). [online] Dostupno na: <<http://runeberg.org/sbh/a0264.html>> [Posjećeno 10. lipnja 2016].
- Svenskt biografiskt lexikon*, 2016b. Christian Friedrich Müller. [online] Dostupno na: <<https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Presentation.aspx?id=8595>> [Posjećeno 10. lipnja 2016].

³³ Mehanički glazbeni sat sagradio je švedski urar Pehr Strand krajem 18. stoljeća, a čuva se u Zbirci Nydahl u Stockholmu. Osim Jarnovićeve melodije, izvodi djela Haydna, Mozarta, Glucka, Pleyela i dr. Na ovim sam podacima zahvalna Göranu Grahnu, kustosu te zbirke.

- Svenskt biografiskt lexikon*, 2016c. Conrad Theodor von Schulzenheim. [online]
Dostupno na: <<https://sok.riksarkivet.se/Sbl/Presentation.aspx?id=6564>>
[Posjećeno 10. lipnja 2016].
- Trærup, B., 1998. Jarnović u Danskoj. Prva dokumentacija o koncertnim nastupima slavnog virtuozu Ivana Jarnovića u Danskoj 1802. godine. *Arti musices*, 29 (1), 13-26.
- Tuksar, S., 1994. Djela hrvatskih skladatelja 18. stoljeća u Kraljevini Švedskoj. *Arti musices* 25 (1-2), 231-236.
- Vretblad, P., 1918. *Konsertlivet i Stockholm under 1700-talet*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners Förlag.